

Bódiné Beliznai Kinga A polgári házasság

A kötelező polgári házasság bevezetéséről szóló törvényjavaslatot 1889 és 1893 között tárgyalta az országgyűlés. A katolikus főpapság a polgári házasságkötés kötelező bevezetése ellen azzal érvelt, hogy az felbomlasztaná a házasság szentségét, a családi élet tisztaságát, amelynek következménye a házasságtörések, illetve a válások ugrásszerű növekedése lenne.

Herman Ottó, a nagy természettudós és országgyűlési képviselő a polgári házasságkötés-tervezete mellett foglalt állást. Egyik ellenzője, a konzervatív Márkus József vitába szállt Herman Ottóval:

„[...] egy nagy betegségben szenved; úgy van, mind a fajdkakas, a mely bizonyos időpontban csak egy pontra szegzi tekintetét, és akkor rá nézve más nem létezik. Ez a pont most képviselőtársamra nézve a polgári házasság. (Derűltség.)”

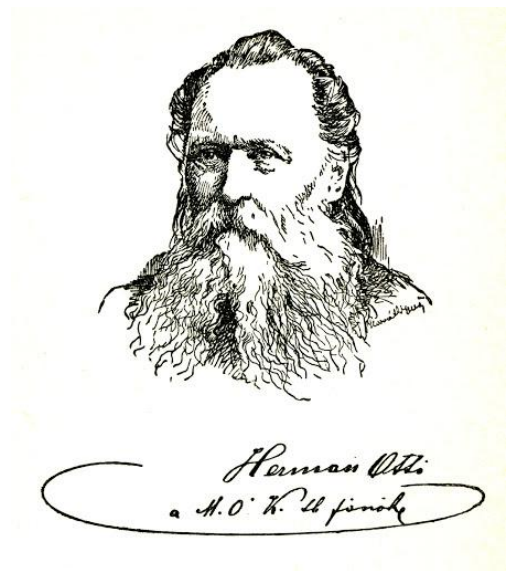
Képviselőházi napló. 1892. XIV. kötet, 1893. november 9–29., Ülésnapok 1892-255

Az országgyűlés klerikális, konzervatív szárnyának tetszett e példázat, mert a fajdkakas különösen csapodár szerelmi életet él. A patakok, források közeli erdei lakhelyén, a kora tavasszal gerjedő kakaskodásával egyszerre 6–7 jércét csábít maga köré. És olyankor se lát, se hall. Annyira, hogy még a közeledő vadászt sem veszi észre. Ezért siketfajdnak is nevezik.

Nos, a tudós Herman Ottó, a polgári házasság melletti érvek iránt süket Márkus Józsefet csak gúnyosan évődő válaszra érdemesítette:

„[...] a t. képviselő úr nagyon megtisztelt, a fajdkakasról szólva, arra nézve legyen szabad megjegyezmem, hogy a fajdkakas tisztán polgári házasság alapján áll; de egyszersmind poligámiában is él, és én nem óhajtok a polgári házasságban odáig menni. (Általános derűltség.)”

Képviselőházi napló. 1892. XIV. kötet, 1893. november 9–29., Ülésnapok 1892-255

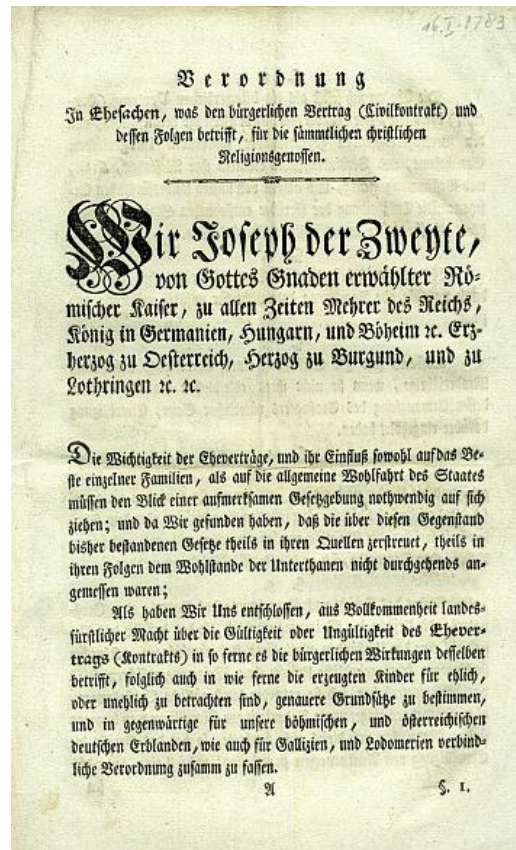

1. II. József házassági pátens (1786)

A polgári házasság eszméjét II. József fogalmazta meg először Magyarországon az 1786. évi házassági pátensben.

E szerint, a házasság polgári szerződés, amelynek szükséges az állami szabályozása, és megkötésénél, bár továbbra is egyházi személyek működnek közre, ezen eljárásukban állami tisztviselőknek tekintendők. Állami szabályozás alá vonta az anyakönyvezést is.

Állami bíróságok elé utalta a házassági ügyekben való bíraskodást. Ennek ellensúlyozásaként a kánonjognak is tett engedményeket ► a katolikusok házasságát felbonthatatlannak tekintette, és csak a nem katolikusok esetében tette lehetővé a házasság felbontását. A protestánsok esetében lehetőség volt az ágytól és asztaltól való elválásra, azaz „együtt ne háljanak, és egy söt és kenyeret ne egyenek”.

2. A polgári házasság Európában

Európában a polgári házasság három fajtáját különböztették meg.

Kötelező polgári házasság

- Hollandia (XIX. század), Franciaország, Olaszország
- Minden házasság polgári hatóság előtt kötendő (ezután lehetőség van az egyház előtti szertartásra is).

Fakultatív polgári házasság

- Dánia, Anglia (1836), Hollandia (XVII. század)
- Vagy a törvény által szabályozott polgári módon, vagy saját vallásfelekezeti szertartásaik szerint egyenlő érvénnyel.

"Szükségbőli" polgári házasság

- Svédország, Norvégia, egyes német tartományok
- Csak akkor van helye, ha a vallásfelekezeti szertartások szerint megkísérelték a házasságkötést, de azt a vallásfelekezet megtagadta, vagy maguk a felek nem akarják magukat ennek alávetni.

3. Házassággal kapcsolatos jogalkotás 1894 előtt

1894-ig a házassággal kapcsolatos jogalkotás elsősorban a **vegyes házasságok** szabályozásával foglalkozott (házassági perekben való ítélkezés, vegyes házasságból született gyermekek vallása).

1790/91:26. tc. a vallásról

„A vegyes házasságokból, melyek mindenkor a katolikus lelkészek előtt lesznek kötendők, a melyek ellen azonban bármely akadályt akármilyen szín alatt emelni tilos legyen származott és származandó gyermekek, ha az atya katolikus, az ő vallását kövessék; ha pedig az anya katolikus, akkor csak a fiúgyermekek követhessék atyjuk vallását.”

A **házasságvédő** kirendeléséről szóló 1803. december 20-i királyi rendelet kapcsán a perbeli szerepéről Frank Ignác így írt:

„Mivel pedig az efféle ügyekben nem csak az illető felek érdekei fordulnak, hanem jó rend, igazság, józan erkölcs fenntartása; melyek alapján az ország ereje, hatalma, a társas élet békessége, bizodalma; az emberi nem érdeme, méltósága nyugszik; erre nézve múlhatatlan ezen perekben a nyilvános érdekeket is szem előtt tartani, tehát a házasság védelmére hivatalos védőt rendelni; kinek törvényes kötelességében áll: mind a per folyamattárára, mind a per érdemére figyelmeznii; és mind azt, ami a házasság fenntartására szolgálhat, előadni [...]”

FRANK Ignác: *A közigazság törvénye Magyarhonban. II. rész. Buda, 1846*

1868. évi XLVIII. tc. a vegyes házassági válóperekről

- Vegyes házasságok ► kettős bíraskodás alatt
- Mindegyik félre a nézve a saját illetékes bíróságának, az illető fél saját hitelvei alapján hozott ítélete kötelező

1868. évi LIII. tc. a törvényesen bevett keresztény vallásfelekezetek viszonzosságáról

- Vegyes házasság megkötéséhez elegendő az egyik fél papjának kihirdetése
- A netalán bejelentett házassági akadály eltitkolásáért a lelkész a saját egyházi hatósága által kiszabható fenyítéken kívül 500 forintig terjedő bírsággal és fél évig terjedő fogsággal büntetendő
- Vegyes házasság bármely fél papja előtt érvényesen köthető
- A vegyes házasságból született gyermekek nemük szerint követik a szülő vallását

1890. évi "elkeresztelési rendelet" (10086/1890. sz. VKM rend.)

- „Mindannyiszor, valahányszor a lelkészek bármely okból oly gyermeket megkeresztelnek, ki az 1868:LIII. t.-cikk 12. §-ának rendelkezése szerint más hitvalláshoz tartozik, minden további megkeresés bevéára nélkül a ténykedés napját közvetlenül követő nyolcz nap leforgása alatt a keresztelési bizonylatot az illetékes lelkésznek [...] hivatalból átküldeni tartoznak [...]”

4. A nő mint anya és feleség a XIX. századi magyar divatlapokban

„A régi tradíció szerint a nő ne okosodjék, ne töprengjen, ne szóljon bele a férfiak dolgába, mert csak akkor nőies, ha tudatlan, gondtalan s egyedüli kötelessége tetszeni, férjhez menni és azután természetesen példás feleségnek és anyának lenni, ki akkor éri el tökéletessége tetőpontját, ha minél kevesebbet tud róla a világ.”

PERCZELNÉ KOZMA Flóra: Alsóbbrendű lény-e a nő?
A nő és a társadalom, 1908. 11. sz. 173.

Beöthy Zsigmond a jó házasság alapjának a kölcsönös szeretetet, bizalmat és tiszteletet tartotta. A nők férjük egyenjogú társai, és bár a feleség legsajátosabb feladatköre a családi élet területére korlátozódik, elengedhetetlen, hogy férje mellett álljon a közügyekben is, megértse gondjait és ossza véleményeit.

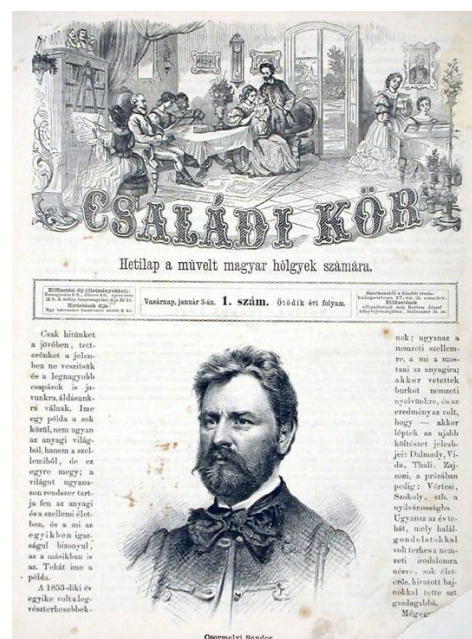
„Végy el a nőtől minden eszközt, mellyel a cselekvés küléletébe léphetne; zárj el tőle tért, időt és alkalmat, minek valamelyikével a külvilág zibongó hadai közé vegyülhetne: de ha ily elzártan s eltaszítva mindentől is szeretni tud, szeretni tehetsége egész hatályával s szenvedélye roppantságával – rendeltetését, minél szebbet s nemesebbet az ég csak egynek is teremtményei közül nem adott, már híven betölté.”

BEÖTHY Zsigmond: Férj és nő. *Honderű*, 1843. 21. sz. 654.

5. Házassági viszonyok a XIX. század közepén

Szegfi Mórné Kánya Emília, a *Családi Kör* szerkesztőasszonya 1864-ben *A nőről* címmel tizenhárom részes cikksorozatban fejtette ki véleményét a nők társadalmi állásáról, a női életlehetőségekről, a házasságról, valamint a női kötelességekről és jogokról. Az alábbi következtetésekre jutott:

- Évről évre kevesebb a házasságok száma.
- Az aránylag csekély számú házasságot a felek nagyrészt érdekből és nem szerelemből kötik.
- A szerelmi házasságok is csak akkor boldogok, ha „az igaz, tiszta szerelem megfelelő vagyonossággal párosul”.
- Aggasztó jelenség a szánandó tehetetlenség azon nők részéről, akik nem mentek férjhez vagy özvegyeségre jutottak.

6. A házassági jogi törvényjavaslat az országgyűlés előtt

A házassági jogi törvényjavaslatot 1889-től 1893-ig tárgyalta az országgyűlés.

A házasságról mint jogintézményről más volt a felfogása a házasság szentségi jellegét és felbonthatatlanságát hirdető katolikus egyháznak, és más a protestáns vallásoknak, ahol bizonyos feltételek mellett lehetséges volt a válás.

A protestáns egyház a házasságot nem ismerte el szentségként, hanem az Isten által elrendelt állapotnak tekintették, amely elsősorban az utódok nemzését és a szexuális élet feletti ellenőrzést jelentette.

Főrendiház

- Vallásegyenlőség és viszonyosság
- Felekezeti házassági jogok megtartása és kiegészítése

Képviselőház

- A házasság jogi szabályozásának alapelvei
 1. egységes házassági jog
 2. kötelező polgári házasság
 3. egységes állami igazságszolgáltatás a házassági perekben
 4. a házasság csak az egyik vagy mindkét fél vétkeisége alapján bontható fel

Az 1894. évi XXXI. tc. szentesítésére 1894. december 9-én került sor az egyházpolitikai reform keretében benyújtott többi törvénnyel együtt. A *Vasárnapi Ujság* a törvény elfogadásának visszhangjáról ekként számolt be:

„Deczember 10-ike óta országszerte a szabadelvűség győzelmét ünneplik. Az egyházpolitikai törvényjavaslatok szentesítésének hírére az ország sok városában kivilágítást rendeztek, fáklyásmeneteket tartottak, és lakomákon ünnepelték a hosszas küzdelmek győzelmét, mely még nem teljes ugyan, [...] de a legfontosabb, a polgári házasság ki van víva.”

7. A házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. tc.

A magyar házassági jog alapelve a kötelező polgári házasság, azaz a házasságot kizárólag csak az erre illetékes polgári hatóságok előtt lehet megkötni.

Az első házasságkötés Budapesten az új törvény alapján (1895. október 1., 10:30)

II. anyakönyvi kerület (Gyár u.), Krishaber Károly (31 éves) és Mezei Anna (24 éves)

Mátray József anyakönyvvezető „nagyon jól festett” a fekete selyem atillában, és „a kard is egészen jól illett hatalmas termetéhez”. Fekete brokátselyem atillát viselt, aranyrojtos nyakkendővel, fekete lakkcsizmája szintén aranszegélyű volt, s fején prémkucsma volt magas sastollal. E kucsmat a terembe lépéskor letette. Mellén kéttenyérnyi szélességű nemzeti színű vállszalag, aranyhímzésű címerrel. Az anyakönyvvezető beszédet nem mondott, mert egyelőre ebben állapotok meg.

„Én tehát önöket ezen egybehangzó kijelentésük alapján a törvény értelmében házastársaknak nyilvánítom. [...] És most figyelmeztetem önöket, hogy e házasságnak előttem történt megkötésével vallási köteleiknek még nem tettek eleget.”

Ezzel a ceremónia véget ért, de a násznép korántsem távozhatott még, mert még most következett csak a házasságnak az anyakönyvbe való bevezetése. Ez a munka meglehetősen soká tartott, és mire elkészült, kitűnt, hogy két íráshiba csúszott be az első anyakönyvi lapra.

Az írnok ugyanis tévedésből a vőlegény születési évének az 1895. évet írta be, a menyasszony atyjának foglalkozási rovatába pedig ezt a szót „országos” (képviselő) kétszer írták be. A két hibát Madarász anyakönyvi felügyelő vette észre és rögtön intézkedett, hogy a hibák kiigazítsanak.

Fővárosi Lapok, 1895. 270. sz.

7.1. Az eljegyzés

A törvény az alaptalanul visszalépő fél ellen kártérítési kereseti jogot biztosított a felmerült költségek erejéig a károsultnak

A jegyes köteles természetben visszaadni a jegyajándékot, ha a másik jegyesnek **alapos okot szolgáltatott** az eljegyzéstől való visszalépésre

A korábbi felekezeti jogi szabályozást elvetve, az eljegyzéshez semmi különös joghatást nem fűzött a házasság törvény, legfeljebb az *alaptalanul visszalépő fél* ellen biztosított kártérítési kereseti jogot a felmerült költségek erejéig a károsultnak, illetve az a jegyestárs köteles természetben visszaadni a jegyajándékot, aki a másik jegyesnek *alapos okot szolgáltatott* az eljegyzéstől való visszalépésre.

A bírói gyakorlat alapján – mivel erre nézve taxatív felsorolást a törvény nem tartalmazott – az eljegyzéstől alaptalanul visszalépő félnek meg kellett térítenie például az eljegyzési lakoma költségeit, illetve azon kelengyetárgyak árát, amelyeket kifejezetten a kötendő házasságra tekintettel vásároltak. De ugyanígy jogosan követelhetett kártérítést 1922-ben egy fiatal nő elmaradt keresetének erejéig, aki vőlegénye kívánságának eleget téve nem foglalta el a számára biztosított munkahelyi állást.

Az eljegyzéstől való visszalépésre alapos okot szolgáltatott például az a tény, hogy a jegyesnek az eljegyzés után jutott tudomására, hogy leendő apósa „kétes hírű házakból” szerzi jövedelmét (1920). De az 1910-es és 1920-as években sajnálatos módon gyakran előforduló tüdőbaj szintén alapos okot szolgálhatott arra, hogy az abban szenvedő személlyel megkötött jegyességet a másik fél egyoldalúan is felbonthassa.

7.2. A házasság érvénytelensége. Házassági akadályok

7.2.1. Bontó akadályok

Semmis	Megtámadható
<ul style="list-style-type: none">• Cselekvőképtelenség• Vérrokonság• Fennálló korábbi érvényes házasság• Házastárs életére törés• Házasságkötés lényeges alaki kellékeinek hiánya	<ul style="list-style-type: none">• Fejletlen kor• Törvényes képviselő beleegyezésének hiánya• Kényszer• Tévedés• Megtévesztés

A bontó akadályok ellenére kötött házasság **érvénytelen** ► semmis (abszolút érvénytelenség) vagy megtámadható (relatív érvénytelenség).

7.2.1.1. Abszolút érvénytelenségi akadályok (semmiss)

Cselekvőképzetlenség ►

- a) a 12. éven alul levők;
- b) akik elmebetegség miatt, vagy egyéb okból „eszük használatától meg vannak fosztva”, míg ezen állapotuk tart;
- c) gondnokság alatt lévő nagykorúak;
- d) azok, akiknek kiskorúsága valamely okból meg van hosszabbítva.

Vérrokonság és egyeneságbeli sógorság

Fennálló korábbi érvényes házasság ► korábbi házassága nem szűnt meg vagy nincs érvénytelenné nyilvánítva

Házastárs életére törés ► nem köthetnek egymással házasságot, akik közül az egyik, a másikkal egyetértve saját vagy a másik házastársának élete ellen tört

Házasságkötés lényeges alaki kellékeinek hiánya ►

- a) tisztében eljáró polgári tisztviselő előtt (anyakönyvvezető; főszolgabíró, osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviselője, konzulja)
- b) házasulók együttes, személyes jelenléte
- c) két tanú jelenlétében (16. életévét betöltött személy, aki a házasságkötési cselekményt megérteni képes; a házasulóknak vagy az eljáró polgári tisztviselő rokona is lehet)
- d) házasságkötési kijelentés
- e) időhöz és feltételhez nem kötött

A semmissé váló házasságot megszünetése vagy semmissé nyilvánítása után úgy kell tekinteni, mintha meg sem kötötték volna. Semmisségi per indítására jogosultak a házasfelek, a királyi ügyész és az, aki kimutatja, hogy a házasság semmisségétől valamely jogi érdeke függ (például későbbi házasság érvényessége miatt).

7.2.1.2. Relatív érvénytelenségi akadályok (megtámadható)

Fejletlen kor ► férfi 18., nő 16. életévét még nem töltötte be (igazságügy-miniszter felmentést adhat)

Törvényes képviselő beleegyezésének hiánya ► kiskorú nem köthet házasságot törvényes képviselőjének beleegyezése nélkül.

20 éven aluli kiskorú házasságához, ha törvényes képviselője nem a jogosult szülő, szükséges még ennek beleegyezése; szülő nem létében pedig a gyámhatóság jóváhagyása. Ha a törvényes képviselő vagy a szülő a beleegyezést nem adja meg, ezt a gyámhatóság beleegyezése pótolja.

Kényszer ► ha a házasságot valamelyik házastárs fél fenyegetéssel előidézett alapos félelem következtében kötötte

Például ► az anya 16. életévét még el nem ért leányát nemcsak kitagadással fenyegette arra az esetre, ha nem megy feleségül az alpereshez, hanem zárva is tartotta, és tovább zárva tartással fenyegette, amely a leány ellenállásának megtörésére alkalmas körülmény, amely így alapos félelmet keltett a leányban.

Tévedés, ha

- a) az egyik házaspár egyáltalán nem akart házasságot kötni és nem tudta, hogy kijelentésével házasságot köt
- b) az egyik házaspár mással kötött házasságot, mint akivel akart és nem tudta, hogy a személy más
- c) az egyik házaspár már a házasság kötésekor állandóan képtelen volt a házassági tartozás teljesítésére, és a másik házaspár ezt nem tudta, sem a körülményekből nem következtethette
- d) az egyik házaspár halálra vagy fegyházra, vagy börtönbüntetésre volt ítélve, és a másik házaspár ezt nem tudta, és alaposan feltehető, hogy ezt tudva, a házasságot meg nem kötötte volna
- e) a nő a házasság megkötésekor mástól házasságon kívül teherbe volt ejtve, és ezt a férj a házasság megkötésekor nem tudta
- f) a holtta nyilvánított házastárs az új házasság megkötése után jelentkezik, és az új házastársak a házasság megkötésekor nem tudták, hogy a holtta nyilvánított életben van.

Megtévesztés ➤ ha a megtévesztés a másik házastárs lényeges személyi tulajdonságaira vonatkozik, és a megtévesztést a másik házastárs tudva maga idézte elő, vagy tudta a megtévesztést, amely egy harmadiktól ered. A megtámadás határideje 1 év.

A bírói gyakorlat szerint megtévesztés például, ha a nő a férfi elől elhallgatta, hogy a házasságkötés előtt iparszerű kéjgés folytatására jogosító igazolvánnyal rendelkezett, vagy, ha az egyik házastársnak olyan „testi fogyatkozásai vagy elváltozásai” vannak, amelyek „undort gerjesztő voltuknál fogva a másik házastársat a házassági tartozás teljesítésére irányuló szándékának végrehajtásában megbénítják”. De, ahogy erről 1926-ban egy kúriai ítéletben olvashatunk, a kisebb fokú gerincoszlop-ferdülés nem lehet megtévesztés.

A bíróság elutasította a fél keresetét például abban az esetben, amikor a férj kérte a házasság érvénytelenítését arra való hivatkozással, hogy a feleség, akit a házasságkötés előtt „elégé jól megismerhetett, korlátolt és oly gyengeelméjű, hogy ügyeinek önálló vezetésére nem képes”. Nem lehet megtévesztésre hivatkozni önmagában arra a körülményre alapozva, hogy az alperes férj nem nemes szülőktől származik, illetve, hogy kevesebb jövedelemmel rendelkezik, mint amennyit a házasság megkötése előtt állítólag színlelt, hiszen ez a tény „a házasság alakulására szükségszerűen hátrányos befolyást nem gyakorol”.

7.2.2 Tiltó akadályok

A tiltó akadályok ellenére kötött házasság *érvényes* lesz, mert a házasság megkötésével a tilalom célja meghiúsul, de a törvény megszegése büntetést von maga után.

Tilos (14–27. §)

- a) házasságot kötnie annak, aki ellen elmebetegség vagy jelekkel megértést is gátló siketnémaság okából indított gondnokság alá helyezési eljárás van folyamatban
- b) házasságot kötnie a gondnok beleegyezése nélkül annak, aki mint gyengeelméjű vagy magát jelekkel megértetni tudó siketnéma gondnokság alatt áll
- c) házasságot kötnie a szülő beleegyezése nélkül annak a kiskorúnak, aki 20. életévét betöltötte, akkor is, ha törvényes képviselője beleegyezett
- d) a házasságkötés az unokatestvérek között (az igazságügy-miniszter felmentést adhat)

- e) a házasságkötés, míg az örökbefogadás felbontva nincs: az örökbefogadó és az örökbefogadott, valamint ennek volt házastársa között; úgyszintén az örökbefogadott és az örökbefogadónak volt házastársa között
- f) a házasságkötés a gyám, valamint annak leszármazója és a gyámolt között, míg a gyámsági viszony tart
- g) a házasságkötés azok közt, akiket a bontó ítélet házasságtörés miatt az egymással való házasságkötéstől eltiltott (a király az igazságügy-miniszter előterjesztésére felmentést adhat)
- h) házasságot kötni, míg a korábbi semmis házasság meg nem szűnt vagy nincs érvénytelenné nyilvánítva
- i) holtta nyilvánítás alapján házasságot kötni, ha a holtta nyilvánított házastársa, vagy az, akivel új házasságot akar kötni, tudja, vagy ha igazolva van, hogy a holtta nyilvánított a vélelmezett elhalálozás napját túlélte
- j) házasságot kötnie az egyik házastársnak azzal, akit a másik házastárson elkövetett gyilkosság, szándékos emberölés vagy ezeknek kísérlete miatt mint tettes vagy részes elítéltek; akkor is, ha az ítélet még nem jogerős (a király az igazságügy-miniszter előterjesztésére felmentést adhat)
- k) a nőnek új házasságot kötnie házasságának megszűnésétől vagy érvénytelenné nyilvánításától számított 10 hónap várakozási idő eltelte előtt. Elhárul ez az akadály, ha a nő időközben szült (az igazságügy-miniszter felmentést adhat)
- l) az egyházi felsőbbség engedélye nélkül házasságot kötnie annak, aki azon egyház szabályai szerint, amelyhez tartozik, egyházi rend vagy fogadalom miatt házasságot nem köthet
- m) a házasságkötés a véderőről szóló törvény értelmében szükséges nősülési engedély_nélkül
- n) házasságot kötni szabályszerű kihirdetés nélkül. A közigazgatási hatóság, a törvényhatóság első tisztviselője felmentést adhat ► akkor, ha a házasulók személyesen, szóban vagy hitelesített okiratban kijelentik, hogy legjobb tudomásuk szerint köztük házassági akadály nem áll fenn
- o) a házasságkötést megelőző kihirdetés az anyakönyvvezető hatáskörébe tartozik. A kihirdetés az anyakönyvvezető hivatalos helyiségében és a községházánál, nyílt helyen 14 napig tartó kifüggesztéssel történik. A házasságot csak a kihirdetés utolsó napjára következő 3 nap letelte után szabad megkötni (1894. évi XXXIII. tc. az állami anyakönyvekről).

A házasságkötésnél közreműködő anyakönyvvezető köteles a megtörtént házasságkötést a házassági anyakönyvbe bejegyezni.

7.3. Házasságkötés az anyakönyvvezető előtt (103.374/1895. sz. BM rend.)

A házasságkötés alkalmából a felektől megkövetelhető külső alakszerűségek tárgyában

„A polgári tisztviselő a házasságkötésnél nemzeti színű válszalaggal, és megfelelő tisztességes öltözetben, [...] megjelenni s egyszersmind ügyelni tartozik, hogy a házasságkötés kellő ünnepélyességgel, és jelentőségéhez illő komolysággal történjék. Nem szabad azonban oly magatartást tanúsítania, mely a házasságkötést az egyházi szertartás utánzatának tüntetné fel, s a házasulókat az egyházi összeadásnak igénybevitelétől visszatartatná. [...] kötelessége a házasságkötésnél közreműködő polgári tisztviselőnek szigorúan megkövetelni azt, hogy a házasulók és tanúk a polgári házasságkötés

ünnepélyes jellegéhez méltó, és viszonyaiknak megfelelő tisztességes ruházatban jelenjenek meg.

[...] nem szabad a polgári tisztviselőnek ezen követelményeken túlmennie. Tilos nevezetesen megkövetelni, vagy a házasságkötésnél való közreműködést attól tenni függővé, hogy a menyasszony menyasszonyi koszorút viseljen, avagy a házasulók, azok egyike vagy kíséretük az egyházi házasságra emlékeztető, avagy általában szokásos jelvényeket használjon, vagy bárminemű jelképes cselekményeket végezzen.

Tilos továbbá megkövetelni, hogy a házasulók [...] két tanún kívül násznépet is hozzanak magukkal. Minthogy azonban [...] a házasságkötés nyilvánosan történik, természetes dolog, hogy önszántából a násznép is megjelenhet, s a polgári tisztviselőnek a násznépet a megjelenéstől eltiltani nem szabad.”

7.4. A házasság személyi joghatásai

A házasság teremtette jogviszony férj és feleség között elsősorban az együttélés és együttlakás köteletségében jut kifejezésre, hiszen a házasság célja az életközösség. A házastársak hűséggel tartoznak egymásnak: kötelesek egymást önzetlenül támogatni, közös javukon egyetértve munkálkodni.

A családfőiség a férjéti. Az ő rangja, polgári állása szabja meg felesége rangját és polgári pozícióját. A házassággal járó terheket a férj viseli.

Az új házassági törvény nem kötelezi a nőt, hogy férjét annak lakására kövesse, ha ott a férj szüleit, illetve testvéreit is el akarja helyezni.

7.4.1. Házastársi tartás

A házastársi tartás a férj kötelezettsége a házasság együttélés tartama alatt. Mértékére a férj társadalmi és vagyoni állása az irányadó. A házastársi tartás körébe tartozik a természetben kiszolgáltatandó lakás, ételmezés és ruházat, valamint a szellemi szükségletekre, illetve a gyógyításra fordított költségek is.

Ha a férj és a feleség *különválva élnek, házassági per nélkül*, a nő csak akkor igényelheti a házastársi tartást, ha a) a különélésre a férj bánásmódja adott okot, b) a különélés alatt erkölcsi szempontból kifogástalan életet folytat, és c) külön vagyona nincsen.

Ha a házastársak között *házassági per van folyamatban*, és a bíróság a feleket ideiglenesen a per folyamára vagy meghatározott időre, hivatalból vagy a felek kérelmére ágytól és

asztaltól külön vetette, akkor a férjnek gondoskodnia kell a nő ideiglenes tartásáról és a szükséges tárgyak kiadásáról.

7.4.2. Végleges nőtartás

A nő végleges nőtartásra tarthat igényt, ha a bíróság a házasságot a férj vétkessé nyilvánítása mellett felbontotta, vagy az ágytól és asztaltól való elválasztást jogerősen kimondta. Előfeltétele, hogy a nő rá legyen szorulva. A nő újabb házasságkötésével megszűnik.

7.4.3. Menytartás

Ha a férj feleségét szülei házába vitte, és a maga munkaerejét kizárólag a szülői gazdaságban, és annak javára érvényesítette, a tartásra a vagyontalan férj helyett a szülő köteles.

7.4.4. Férjtartás

A vagyontalan és keresőképtelen, általában az olyan férjet illeti meg, aki önmagát eltartani nem képes, így felesége köteles eltartani, saját vagyonához és keresőképességéhez mérten illendően, közös háztartásban és természetben. Kézpénzben a férj csak akkor követelheti a tartásdíjat, ha feleségétől külön él, és a különélés a nő hibájából következett be (1918).

7.4.5. A feleség névviselése

A feleség férje nevét viseli a házassági viszonyra utaló toldással. Saját nevét is hozzákapcsolhatja. Férje nevét a feleség, mint özvegy is megtartja újabb férjhezmeneteléig.

7.4.6. „A kulcsok hatalma”. A nő joga a háztartás vezetésére

A közös háztartás vezetése a feleség feladata. A feleségnek jogában áll a háztartás körébe tartozó ügyekben a férj részére és a férj nevében eljárni, de a feleség ezt a jogot csak férje vagyoni erejének korlátai között gyakorolhatja.

„A házasság a háztartási munkával való kezdetleges és lealázó összekeverése által a szertelen boldogság korszakának elmúltával, különösen a nőre nézve fájdalmasan kellemetlen viszonyná válik.”

PERKINS-GILMAN, Charlotte: Házasság és válás.
A nő és a társadalom, 1907. 4. sz. 53.

„Egy festőművészpár összeházasodott. Ez azt jelentette, hogy a pár egyik fele tovább is nyugodtan festett műtermében, társaságba, kávéházba járt kénye-kedve szerint, a másik fele pedig talán legihlettebb perceiben kénytelen volt az ecsetet hol főzőkanállal, hol portörklővel elcserélni. Kénytelen volt festékei helyett a másik művész rongyos harisnyái között válogatni. Agyát nem arra koncentrálhatta, mivel fejlesztheti művészetét, egyéni életének boldogító tartalmát, hanem arra, mi legyen a másik fél inyét izgató menü. S amikor belátta, hogy házasságuk nem az egymás boldogítására törekvő emberpár egyéni

és szülői közössége, hanem a gondozást elváró férfi és a gondozásra köteles házvezető együttese, revolverrel kiszabadította magát ebből a viszonyból.”

„Öl a háztartás”. *A nő és a társadalom*, 1911. 5. sz. 72.

7.5. A házasság vagyoni hatásai

Női szabadvagyon rendszer ► a nő vagyona felett szabadon rendelkezik. A férj a házasságkötéssel nem szerez e vagyon felett olyan jogot, amely a feleséget szabad rendelkezésében korlátozná. A feleség szerződéssel sem mondhat le a szabad rendelkezés jogáról.

A házastársak közös lakásában vagy közös birtokán levő ingó dolgokról harmadik személyekkel szemben az a vélelem, hogy a *férfi tulajdonai*. Bármely szerzésről, amellyel a feleség a házassági életközösség tartama alatt vagyonát növelte, harmadik személyekkel szemben az a vélelem, hogy „a férj vagyona árán történt”.

Oly ingó dolgokról, amelyek a feleség nevével vagy nevének kezdőbetűivel vannak „megjelenítve”, vagy amelyek rendeltetésüknél fogva kizárólag a feleség személyes használatára szolgálnak (ékszerek, ruhák, munkaeszközök), az a vélelem, hogy a *feleség tulajdonai*.

7.5.1. Külön vagyon

Külön vagyon mindaz, *a)* amely már a házasságkötés előtt valamely fél kizárólagos tulajdona, *b)* amelyet a házasság folyamán a férj vagy a feleség ingyenesen (öröklés, ajándékozás) szerez, *c)* a kiházasítási tárgyak.

7.5.2. Jegyajándék

A jegyajándék külön vagyoni jellegű: mindaz, amit az eljegyzés jeléül vagy a kötendő házasság okából a másik jegyestől vagy annak rokonától kapott a nő. Női ruha, ékszerek; inkább kedveskedés, mint gazdagítás céljából. *Menyasszonytáncból összegyűlt pénz (1881)*.

7.5.3. Hozomány

A hozomány rendszerint pénz, jogi természete szerint ajándékozás. A hozomány állaga a nőt illeti, haszonélvezete pedig a férjet. A hozomány célja a házassági terhek megkönnyítése.

7.5.4. Közszerzemény

Közszerzemény mindaz, amit a törvényes házastársak akár külön-külön, akár együttesen szereztek a házasságkötés napjától kezdve mindaddig, míg közöttük a házasság együttélés tart.

7.5.5. Hitbér

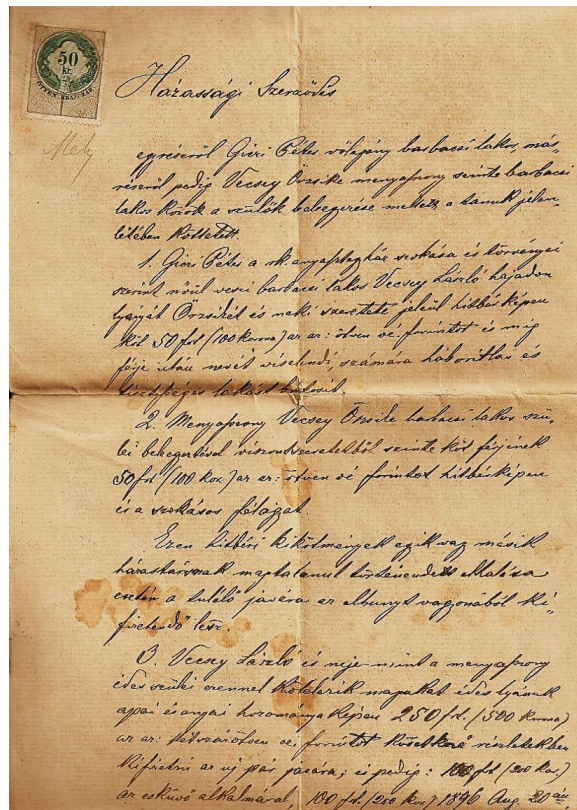
A hitbér a törvényes feleségnek a férj vagyonából kijáró jutalma a házastársi köteleességek hűséges teljesítéséért.

A nő hitbér iránti igénye elvész, ha a) a házasság érvénytelen, b) a házasságot a nő házasságtörése címén vagy egyéb vétkeisége miatt bontják fel, és c) a nő lemond a hitbéréről.

7.5.6. Házassági szerződés

A házassági szerződés a házassági vagyoni viszonyok (elsősorban a közszerzemény megosztásának) rendezésére szolgál, érvényességéhez közokirat szükséges.

A házassági szerződés jogtalan erkölcsi kényszer miatt megtámadható: Ha a férfi csak házassági szerződés ellenében volt hajlandó feleségül venni a nőt, akit elcsábított és évekig házassági ígérettel hitegetett.

7.6. A házasság megszűnése

A házasság megszűnik a) az egyik házastárs halálával, illetve b) bírói felbontással.

Holtta nyilvánítás esetében az a vélelem irányadó, hogy a holtta nyilvánított nem élt tovább annál az időpontnál, a mely az ítéletben elhunyt napjául meg van állapítva.

Megszűnik a házasság akkor is, hogy az egyik házastárs a másikkal holtta nyilvánítása után házasságot köt; kivéve, ha az új házasságot megkötő felek egyike a házasságkötéskor tudta, hogy a holtta nyilvánított él, vagy ha az új házasság egyéb okból semmis.

7.6.1. A házasság felbontása

A házassági jogokról és köteleességekről a magyar divatlapok szerzői közül legtöbbször a német filozófia (elsősorban Fichte és Hegel) befolyása alatt nyilatkoztak. E vélemények szerint a párválasztás szabadsága ugyanúgy megilleti a nőt, mint a férfit, de a házassági kötelék felbontása egyiküknek sem áll(hat) szabadságában.

A házasság felbonthatatlansága mellett érvelt Szabó Richárd 1846-ban az *Életképekben*:

Az ember egyéni méltóságára „appellál”, amikor azt írja, hogy ha a házasság „csak bizonyos szerződésileg meghatározott évekig tartó, s ezeken túl felbontható lenne, akkor mindkét fél

egymásnak csak érzéki gyönyöreit kielégítő eszközül aljasulna”, és a felek holmi használati eszköznek tekintenek egymást.

A házasság célja „az Istennek bölcs akarata szerinti emberiség szaporodása, és a világra jött új egyéneknek erkölcsös emberekké való kiképzése”. Az érzéki gyönyör csak mellékes a fő cél mellett.

„Ha a házassági szövetség általánosan s mindenkor felbontható lenne, különösen mindég károsabb lenne az asszonyra, mint férfiúra nézve, és így az asszony mindég több s nagyobb jogsérelmet szenvedne. [...] Természetes, hogy a férj csak akkor válnék el nejétől, midőn már ennek külső bájai elenyésztek, arcrózsái elhervadtak, szemsugárai megtörtek, miután fiatalságát, szépségét a férfiúnak feláldozta. Ha a házasság felbontható lenne, akkor a férfiú jogszerűleg tartoznék az asszonynak minden kincseit, előnyeit visszaadni, oly testi s lelki állapotba visszahelyezni, melyben volt, midőn őt nejévé tette. Lehetséges-e ez?”

7.6.1.1. Feltétlen bontó okok

Házasságtörés, természet elleni fajtalanság

Szándékos és jogos ok nélküli elhagyás

Házastárs életére törés, súlyos bántalmazás

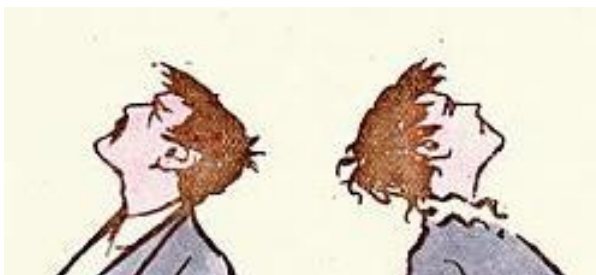
Büntetés
(halál vagy legalább öt évi fegyház vagy börtön)

A házasság felbontását kérheti az a házastárs, akinek házastársa házasságtörést vagy természet elleni fajtalanságot követ el, avagy tudva, hogy házassága még fennáll, új házasságot köt.

A bíró a *kibékülés megkísérlése* céljából a házasság felbontása előtt rendszerint a házastársak ágytól és asztaltól való különélését rendeli el (6–12 hónap).

A házasság felbontását kérheti az a házastárs, kit házastársa szándékosan és jogos ok nélkül elhagyott, ha

a) a házassági életközösséget megbontó házastárs a házastársának elhagyásától számított 6 hó elteltével bírói határozattal az életközösség visszaállítására kötelezték, és e határozatnak a bíróilag megszabott határidő alatt igazolatlanul eleget nem tesz;

b) a házassági életközösséget megbontó házaspár, akinek tartózkodási helye legalább egy év óta ismeretlen, és akit az életközösség egy éven belüli visszaállítására bírói hirdetmény útján felhívtak, e felhívásnak igazolatlanul eleget nem tesz.

Elhagyó esetleg lehetett az is, aki maradt, ám a másikat kényszerítette elhagyásra.

A nő a férjét nyomban a polgári házasságkötés után elhagyta és az életközösséget a bírói felhívás dacára sem állította vissza. A nő az elhagyás okául azt hozta fel, hogy a házasságot szülei unszolására kötötte meg, bár férjét ki nem állhatta, nem szerette, azért nem is kezdte meg vele az életközösséget. A nem vétkes fél a házasság felbontását kérelmezheti (1904).

Tekintettel a peres felek magasabb társadalmi állására, az a körülmény, hogy a feleség a férjét folyton rágalmozva azt híresztelte, hogy őt hivatalából elcsapták, és első nejét meggyilkolta, elegendő annak elfogadására, hogy a férj nejével az együttélést nem jogosulatlanul szakította meg (1902).

A visszatérés ► A szükséges őszinteséget nélkülözi a visszatérés, ha a nő a bíróilag kitűzött határidőn belül férjéhez visszatért ugyan, de egy éjszakát nála töltvén, másnap reggel újból elhagyta férje lakását, és abba többé vissza nem tért (1918).

Felhívás. P. 8306/1937. szám. A miskolci kir. törvényszék dr. Czink Ignác miskolci ügyvéd által képviselt Oroszi Ferencné szül. Koller Klára debreceni lakos folyamodó kérelme folytán az 1894 :XXXI. t.-c. 77. §-ának b) pontja alapján felhívja az ismeretlen helyen tartózkodó Oroszi Ferenc volt miskolci lakost, hogy feleségével Miskolcon az 1921. évi június hó 3. napján a miskolci állami anyakönyvvezető előtt kötött házasságon alapuló életközösséget a jelen hirdelménynek a hivatalos lapban történt másodszori beiktatását követő naptól számított egy év alatt állítsa vissza, mert ellenkező esetben a folyamodó keresete következtében a bíróság a házasság felbontása feől fog határozni.
Felhívja továbbá, hogy tartózkodó helyéről a bíróságot értesítse, mert ellenkező esetben a megindítandó bontóperben új hirdelményi idézés mellőzésével dr. Kormos Géza ügyvéd, miskolci lakos, most kinevezett ügygondnok fogja őt képviselni. Miskolc, 1937. évi november hó 17. napján. A miskolci kir. törvényszék.
****1072**

A házasság felbontását kérheti az a házaspár, kinek házastársa élete ellen tört, vagy a kit házastársa testi épségét, avagy egészségét veszélyeztető módon szándékosan súlyosan bántalmazott.

Az alperes által a különélés megkezdése előtt egy ízben részeg állapotban elkövetett sértés egymagában oly súlyos természetű sérelmes magaviseletnek nem tekinthető, hogy a felperes különélését feltétlenül indokolná, akkor amidőn alperes a felperest rövid idő után a háztartásba visszahívta, és ezzel a részeg állapotban elkövetett hibáját helyrehozni kívánta, egyszeri civakodás, még ha az tettlegesség is fajul.

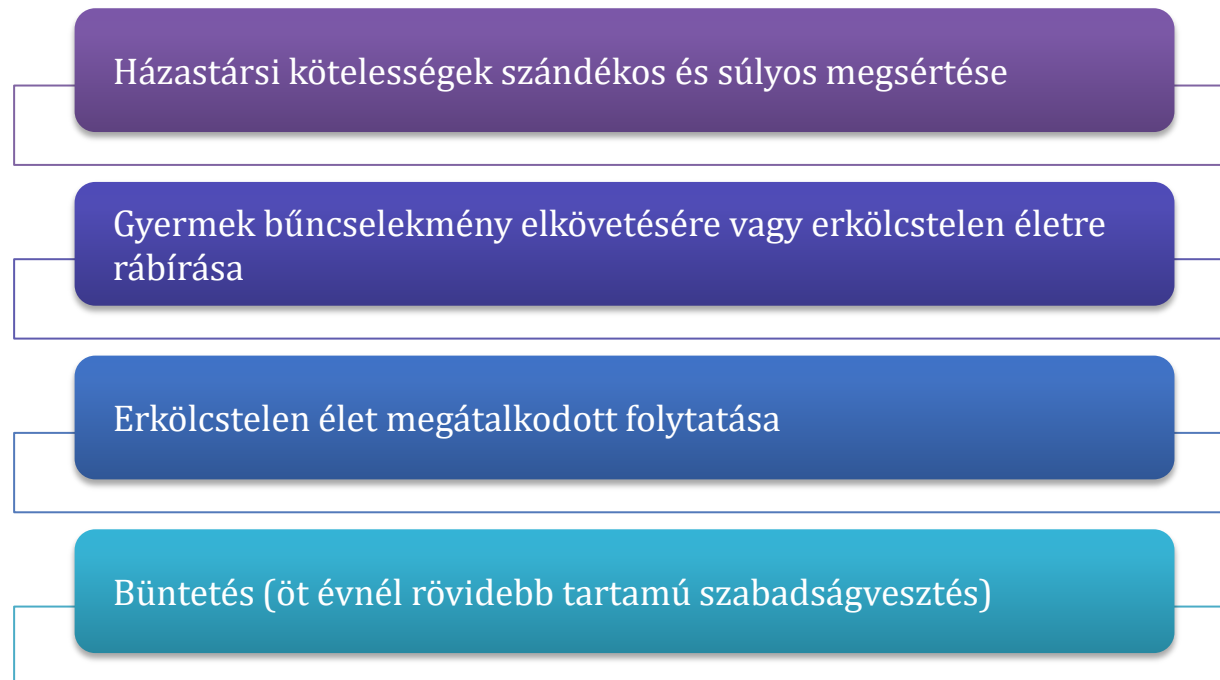
A bíró a *kibékülés megkísérlése* céljából a házasság felbontása előtt rendszerint a házaspár ágytól és asztaltól való különélését rendeli el (6–12 hónap).

A házasság felbontását kérheti az a házaspár, kinek házastársát a házasság megkötése után halálra vagy legalább 5 évi fegyházra vagy börtönre ítélték.

A házasság felbontásának nincs helye, ha a házaspár a büntetett a házasság megkötése előtt követte el és erről házastársának a házasság megkötésekor tudomása volt.

A bíró a *kibékülés megkísérlése* céljából a házasság felbontása előtt rendszerint a házaspár ágytól és asztaltól való különélését rendeli el (6–12 hónap)

7.6.1.2. Feltételes bontó okok

A házasság az egyik házaspár kérelmére felbontható, ha a másik házaspár

a) A házastársi kötelességeket szándékos magaviselete által súlyosan megsérti.

A házastársi kötelesség szándékos és súlyos megsértését meríti ki, ha a nő a folyamatban lévő bontóper ideje alatt bordélyházban vállalt szolgálatot szakácsnői minőségben.

A férjnek az a cselekménye, hogy egy levetközött idegen nővel bezárkózva lefeküdt a házastársi kötelesség szándékos és súlyos megsértése (1907).

Alperes terhére felperes által felhozott mulasztások és cselekmények, hogy alperes a házban rendet nem tart, otthonát kerülve, gyakran csavarog; hogy az együttélés megszakítása után más férfiakhoz szegődve erkölcstelen életre következtethető gyanús viselkedést támasztott; hogy különválás után titkon kéjelgett; házastársi kötelesség szándékos és súlyos megsértése (1897).

Nem bontható fel a házasság a házastársi kötelességek szándékos és súlyos megsértésére hivatkozva ➤ Az, hogy a nő férjét folytonosan szidalmakkal illette, ellene becsületét mélyen sértő, durva kifejezéseket használt, alkalmas ugyan a házastársi kötelesség súlyos megsértésének és annak megállapítására, hogy a férj az életközösséget a nő túrhetetlen magaviselete miatt jogos okból szakította meg. Azonban a nőről megállapított, hogy degenerált volta, rossz hajlamai, kegyetlenkedési impulsiói, szeszélyessége, indulatossága, etikai vaksága elhatározási képességét korlátozták. Az általa elkövetett sértések nem

tekinthetők a nő terhére eső és a házassági viszonyból eredő jogok érvényesítését kizáró szándékos cselekményeknek (1907).

b) A házastársak családjához tartozó gyermeket bűncselekmény elkövetésére vagy erkölcstelen életre reábirja vagy reábirni törekszik.

c) Erkölcstelen életet megátalkodottan folytat.

d) A házasság megkötése után 5 évnél rövidebb tartamú fegyházra vagy börtönre, avagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt fogházra ítéltetett.

Ezekben az esetekben a házasság csak akkor bontható fel, ha a bíró a házasfelek egyéniségének és életviszonyainak gondos figyelembevételével meggyőződött arról: hogy a felsorolt okok valamelyike következtében *a házassági viszony annyira fel van dúlva*, hogy a felbontást kérőre nézve a további életközösség elviselhetetlenné vált.

A kereseti jog elenyészik, ha a házastárs a vétkes cselekményt megbocsátotta. *Megbocsátásnak* a per folyama alatt is helye van.

7.6.1.3. A gyermekek elhelyezése

A bíró a felbontó ítéletben *a közös kiskorú gyermekek elhelyezése és tartása* felől is határoz. Ha a szülők másként nem egyeztek meg, a gyermekek 7 éves életkorukig anyjuknál maradnak, ezen életkoron túl a nem vétkes szülőnek; ha mind a két szülő vétkesnek nyilvánított, a fiúk atyjuknak, a leányok anyjuknak gondviselésére bíztatnak.

A bíró azonban a szülők vétkességének és egyéb személyes körülményeinek figyelembevételével a gyermekek nyilvánvaló érdekében a szülők egyezségétől és a fenti szabályoktól eltérhet, a gyermekeket harmadik személy gondviselésére is bízhatja.

A közös gyermekek tartása és nevelése költségeit mindkét szülő jövedelme arányában köteles fedezni, ha arra a gyermekek vagyonának jövedelme elégtelen.

7.6.1.4. Az ágytól és asztaltól való elválás

Ha a házasság a törvény szerint felbontható, a házastárs keresetében vagy viszonkeresetében felbontás helyett az ágytól és asztaltól való elválást kérheti.

A vagyoni jogi viszonyok tekintetében az ágytól és asztaltól való elválás a felbontás joghatályaival bír. Az ágytól és asztaltól elválasztott házastársak a házassági életközösséget bármikor visszaállíthatják. Ha a házastársak az életközösség visszaállítását a perben eljáró bíróságnál bejelentették, a bejelentés időpontjától kezdve az ágytól és asztaltól való elválás jogkövetkezményei megszűnnek.

Ha az ágytól és asztaltól való elválás az ítélet jogerőre emelkedésétől számítva 2 évig tartott, bármelyik házastárs kérheti, hogy a bíró az ágytól és asztaltól elválasztó ítéletet felbontó ítéletté változtassa át.

7.7. A házassági jogról szóló törvényhez kapcsolódó törvények

1894. évi XXXII. tc.

- **A gyermekek vallásáról**
- Vegyes házasságra lépő felek közjegyző előtt megegyezhetnek, hogy gyermekük melyik szülő vallását kövesse (reverzális)

1894. évi XXXIII. tc.

- **Az állami anyakönyvekről**
- Születések, házasságok, halálozások közhitelű nyilvántartására és tanúsítására kizárólag a törvényben meghatározott közegek által vezetett állami anyakönyvek szolgálnak

MEZEY Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet*.
Budapest, 2007. 227–232., 248–249.

1894. évi XXXI. tc. a házassági jogról
<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89400031.TV>

Az 1894. évi XXXI. tc. indokolása
<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89400031.TVI>

1894. évi XXXII. tc. a gyermekek vallásáról
<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89400032.TV>

1894. évi XXXIII. tc. az állami anyakönyvekről
<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89400033.TV>

